

INGLIZ TILINI O'QITISHDA AUTENTIK AUDIOVIZUAL MATERIALLAR ORQALI TALABALARNING TINGLAB TUSHUNISH KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Sandibayeva Dilafruz Yusufovna

PhD, Profi universiteti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20443848>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-may 2026 yil

Ma'qullandi: 27-may 2026 yil

Nashr qilindi: 29-may 2026 yil

KEYWORDS

ingliz tilini o'qitish metodikasi, tinglab tushunish, autentik materiallar, audiovizual vositalar, kommunikativ kompetensiya, kontekst, tinglash strategiyalari.

ABSTRACT

Ushbu tezisda ingliz tilini o'qitish jarayonida autentik audiovizual materiallardan foydalanish orqali talabalarning tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirish masalasi yoritiladi. Tinglab tushunish ingliz tilini egallashda muhim retseptiv ko'nikma bo'lib, u talaffuz, intonatsiya, urg'u, nutq tezligi, kontekst va kommunikativ ma'noni birgalikda anglashni talab qiladi.

Hozirgi davrda ingliz tilini o'qitish jarayonida talabalarning real muloqotga tayyorligini oshirish muhim metodik vazifalardan biri hisoblanadi. Til o'rganish jarayonida grammatik bilim va lug'at boyligi zarur bo'lsa-da, ingliz tilidagi tabiiy nutqni tushunish, suhbatdoshning kommunikativ maqsadini anglash va eshitilgan axborotga mos munosabat bildirish alohida ahamiyatga ega. Shu nuqtayi nazardan tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirish ingliz tili ta'limining asosiy yo'nalishlaridan biri sifatida qaraladi.

Tinglab tushunish oddiy eshitis jarayoni emas. U murakkab psixolingvistik faoliyat bo'lib, talaba eshitilgan tovushlarni so'zlarga, so'zlarni gaplarga, gaplarni esa umumiy mazmunga aylantiradi. Shu bilan birga, u nutqning ohangi, urg'usi, pauzasi, so'zlovchining munosabati va kontekstual ishoralarni ham anglaydi. G. Buck tinglab tushunishni til signallarini idrok etish, ularni oldingi bilimlar bilan bog'lash va umumiy ma'no yaratish jarayoni sifatida izohlaydi [1]. Demak, tinglash darslari faqat matnni eshitib savollarga javob berish bilan chegaralanmasligi kerak.

An'anaviy tinglash mashqlarida ko'pincha maxsus darslik uchun yozilgan sun'iy audio materiallardan foydalaniladi. Bunday materiallar boshlang'ich bosqichda foydali bo'lishi mumkin, chunki ular sekin, ravon va aniq talaffuzga ega bo'ladi. Biroq real muloqotda ingliz tili bunday ideal shaklda eshitilmaydi. Tabiiy nutqda qisqarishlar, tez aytilgan iboralar, turli aksentlar, fon shovqini, pauzalar va emotsional ohanglar mavjud bo'ladi. Shuning uchun autentik audiovizual materiallardan foydalanish talabalarning real ingliz nutqini tushunishga tayyorligini kuchaytiradi.

Autentik materiallar - bu maxsus o'quv maqsadi uchun yaratilmagan, real kommunikativ vaziyatda qo'llanadigan materiallardir. Ular qatoriga intervyular, podkastlar, qisqa videolar, yangilik lavhalari, ilmiy-ommabop ma'ruzalar, dialoglar, hujjatli filmlar va onlayn ta'lim

resurslari kiradi. A. Gilmore autentik materiallarni o'quvchilarga tilning haqiqiy ijtimoiy kontekstda ishlatilishini ko'rsatadigan muhim vosita sifatida baholaydi [2]. Ingliz tili darslarida bunday materiallardan foydalanish talabalarga real talaffuz, tabiiy nutq tezligi va muloqot vaziyatlarini kuzatish imkonini beradi.

Audiovizual materiallarning afzalligi shundaki, ular eshitish va ko'rish kanallarini birlashtiradi. Talaba so'zlovchining mimikasi, harakati, vaziyat, predmetlar, yozuvlar va umumiy kontekst yordamida ma'noni yaxshiroq tushunadi. R. Mayerning multimedia ta'limi nazariyasida ta'lim samaradorligi verbal va vizual axborotning uyg'un berilishi orqali kuchayishi ta'kidlanadi [3]. Shu jihatdan video asosida tinglab tushunish mashqlarini tashkil etish talabalarning nutqiy ma'noni to'liqroq anglashiga yordam beradi.

Tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirishda mashg'ulotlarni bosqichma-bosqich tashkil etish muhimdir. Birinchi bosqich - tinglashdan oldingi tayyorgarlik. Bu jarayonda o'qituvchi mavzuga oid savollar beradi, talabalarning oldingi bilimlarini faollashtiradi, asosiy tushunchalarni aniqlashtiradi va tinglanadigan material mazmunini taxmin qilishga yo'naltiradi. Masalan, qisqa intervyuni tinglashdan oldin talabalar mavzu bo'yicha o'z fikrlarini bildiradi yoki berilgan sarlavha asosida nutqda qanday g'oyalar uchrashi mumkinligini taxmin qiladi. Bu bosqich talabalarning e'tiborini jamlaydi va tinglash jarayoniga psixologik tayyorgarlik yaratadi.

Ikkinchi bosqich - asosiy tinglash jarayoni. Bu bosqichda talabalar avval materialning umumiy mazmunini tushunishga harakat qiladi. Keyingi tinglashda esa asosiy dalillar, sabablar, misollar, so'zlovchining munosabati yoki xulosa aniqlanadi. J. Field tinglab tushunishni o'rgatishda umumiy mazmundan tafsilotlarga qarab harakat qilish samarali ekanini ko'rsatadi [4]. Shuning uchun o'qituvchi birinchi tinglashda talabalardan barcha so'zlarni tushunishni talab qilmasligi kerak. Asosiy maqsad - umumiy fikrni anglash, keyingi bosqichlarda esa muhim detallarni aniqlashdir.

Uchinchi bosqich - tinglashdan keyingi tahlil. Bu bosqichda talabalar eshitilgan material asosida muhokama qiladi, qisqa xulosa yozadi, asosiy g'oyani izohlaydi yoki o'z munosabatini bildiradi. Tinglashdan keyingi faoliyat talabaning retseptiv ko'nikmasini produktiv nutq bilan bog'laydi. Masalan, talabalar qisqa ma'ruzani tinglagach, uning asosiy fikrini ingliz tilida bir necha gap bilan bayon qilishi yoki mavzu yuzasidan fikr almashishi mumkin. Bu jarayon listening, speaking va writing ko'nikmalarining integrativ rivojlanishiga xizmat qiladi.

Autentik audiovizual materiallar orqali tinglash kompetensiyasini rivojlantirishda tinglash strategiyalarini shakllantirish muhim o'rin tutadi. Talabalar har bir so'zni tushunishga intilmasdan, asosiy mazmunni anglash, kontekstdan ma'no chiqarish, tanish so'zlarga tayanish, vizual ishoralardan foydalanish, muhim ma'lumotlarni yozib borish kabi strategiyalarni egallashi kerak. L. Vandergrift tinglashni samarali o'rgatishda metakognitiv strategiyalar, ya'ni rejalashtirish, kuzatish va o'zini baholash jarayonlari muhimligini ta'kidlaydi [5]. Bu yondashuv talabalarning tinglashdagi mustaqilligini oshiradi.

O'qituvchining vazifasi autentik materialni tanlash, uni talabalarning darajasiga moslashtirish va metodik jihatdan to'g'ri tashkil etishdan iborat. Har qanday video yoki audio avtomatik tarzda samarali o'quv materiali bo'la olmaydi. Material mavzuga mos, hajman qisqa, lingvistik jihatdan qabul qilinadigan va aniq didaktik maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. O'ta murakkab material talabada qiyinchilik va ishonchsizlik tug'dirishi mumkin. Juda sodda material esa rivojlantiruvchi ta'sir ko'rsatmaydi. Shu sababli

o'qituvchi materialni tanlashda talabalar til darajasi, mavzu bilan tanishlik darajasi, nutq tezligi, aksent, vizual kontekst va topshiriq imkoniyatini hisobga olishi lozim.

Bundan tashqari, audiovizual materiallar madaniyatlararo kompetensiyani rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Ingliz tilidagi real suhbatlar, intervyular yoki ma'ruzalar orqali talabalar turli madaniyat vakillarining nutq odobi, fikr bildirish uslubi, norasmiy va rasmiy muloqot shakllari bilan tanishadi. Bu jarayon talabalarning tilni grammatik tizim sifatida emas, madaniy va ijtimoiy muloqot vositasi sifatida anglashiga yordam beradi.

Tinglab tushunishni baholashda ham an'anaviy yondashuv bilan cheklanib qolmaslik zarur. Baholashda talabaning asosiy fikrni tushunishi, muhim ma'lumotlarni ajratishi, kontekstdan ma'no chiqarishi, so'zlovchining munosabatini anglashi va eshitilgan axborot asosida fikr bildirga olishi inobatga olinadi. Bunday baholash talabaning real kommunikativ tayyorgarligini aniqroq ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilini o'qitishda autentik audiovizual materiallardan foydalanish talabalarning tinglab tushunish kompetensiyasini rivojlantirishda samarali metodik vosita hisoblanadi. Bunday materiallar talabalarga tabiiy ingliz nutqini eshitish, kontekst asosida ma'no chiqarish, vizual ishoralardan foydalanish va kommunikativ vaziyatni to'liqroq tushunish imkonini beradi. Tinglash mashg'ulotlarini tayyorgarlik, asosiy tinglash va tahlil bosqichlari asosida tashkil etish darsning metodik samaradorligini oshiradi. Natijada talabalar ingliz tilidagi real nutqni anglashga, akademik va kasbiy muloqotda eshitilgan axborotni to'g'ri qabul qilishga hamda unga mos javob berishga tayyorlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Buck G. Assessing Listening. - Cambridge: Cambridge University Press, 2001. - 274 p.
- 2.Gilmore A. Authentic Materials and Authenticity in Foreign Language Learning // Language Teaching. - 2007. - Vol. 40. - No. 2. - P. 97-118.
- 3.Mayer R.E. Multimedia Learning. - Cambridge: Cambridge University Press, 2009. - 304 p.
- 4.Field J. Listening in the Language Classroom. - Cambridge: Cambridge University Press, 2008. - 366 p.
- 5.Vandergrift L. Listening: Theory and Practice in Modern Foreign Language Competence. - York: The Higher Education Academy, 2006.
- 6.Richards J.C., Rodgers T.S. Approaches and Methods in Language Teaching. - Cambridge: Cambridge University Press, 2014. - 410 p.
- 7.Harmer J. The Practice of English Language Teaching. - London: Pearson Longman, 2007. - 448 p.